

Tiina Kivirüüt

LAPSENDAMISE KÄSIRAAMAT

Autor: Tiina Kivirüüt
Väljaandja: MTÜ Oma Pere, 2017
Toimetaja: Anneli Aasmäe
Kujundaja: Maite Kotta

Täname kõiki, kes käsiraamatu loomisse oma panuse andsid:
Signe Riisalo, Maie Salum, Margit Pajo, Kaja Rattas, Enel Kotli ja Sigrid Petoffer.

Sisukord

EESSÕNA 2017. AASTA VÄLJAANDELE	4
EESSÕNA.....	5
MÕISTED	7
1. ENNE LAPSENDAMIST	9
1.1. Lapsendamise motiivid ja riskid	9
1.2. Lapsendamise korraldamine	9
1.3. Avalduse esitamine sotsiaalkindlustusametile.....	10
1.4. Lapsendamise eeldused	11
1.4.1. Kes saab last lapsendada?	11
1.4.2. Missugust last saab lapsendada?	11
1.4.3. Lapsendaja sobivuse hindamine	12
1.4.4. PRIDE koolitus	14
2. LAPSENDAMISE PROTSESS	17
2.1. Esimesed kohtumised lapsega	17
2.2. Avalduse esitamine kohtule	18
2.3. Lapse ees- ja perekonnanime ning isikukoodi muutmine	18
2.4. Lapsendamise kohtuistung	19
2.5. Lapse lahkumine asenduskodust	19
2.6. Vastsündinu lapsendamine	19
3. PÄRAST LAPSENDAMIST	21
3.1. Lapsendamisjärgsed toimingud	21
3.1.1. Kohtumäärus.....	21
3.1.2. Lapse isikukood	21
3.1.3. Lapse sünnitõend	21
3.1.4. Lapse perearst.....	21
3.1.5. Lapsendamishüvitis.....	21
3.1.6. Toetused.....	22
3.1.7. Lasteaed ja kool.....	22
3.1.8. Kodakondsus	22
3.2. Lapse saabumine perre	23
3.3. Lapsendamissaladus.....	23
3.4. Lapsele lapsendamisest rääkimine (lapsendajate soovitusel).....	25
3.5. Lapsendamise kehtetuks tunnistamine.....	25
3.6. Lapsendatu bioloogiliste sugulaste otsimine	26
4. PERESISENE LAPSENDAMINE.....	27
5. RAHVUSVAHELINE LAPSENDAMINE	29
6. LAPSENDAMIST REGULEERIVAD ÕIGUSAKTID	32
7. KASUTATUD LÜHENDID	33

EESSÕNA 2017. AASTA VÄLJAANDELE

Alates 1. jaanuarist 2017 korraldavad siseriiklikku lapsendamist sotsiaalkindlustusameti lastekaitse osakonna spetsialistid. Seoses uue lapsendamise korraldamisega loodi üleriigiline lapsendajate register. Toimiv register annab selge ülevaate, kui palju on lapsendada soovivaid peresid ning ühtlustab lapsendamise protsessi.

Käsiraamatu uues versioonis ei ole asendatud ainult sõna „maavalitsus” sõnaga „sotsiaalkindlustusamet”, vaid on tehtud ka sisulisi muudatusi.

Võrreldes 2014. aastaga, kui käsiraamatut täiendasin, on muutunud olukord rahvusvahelises lapsendamises. Tänan Ly Rüüsi, kes kirjutas põhjalikult muutustest, mis on viimastel aastatel selles valdkonnas toimunud.

Lugupidamisega

Tiina Kivirüüt,

Tartu maavalitsuse lastekaitse peaspetsialist

EESSÕNA

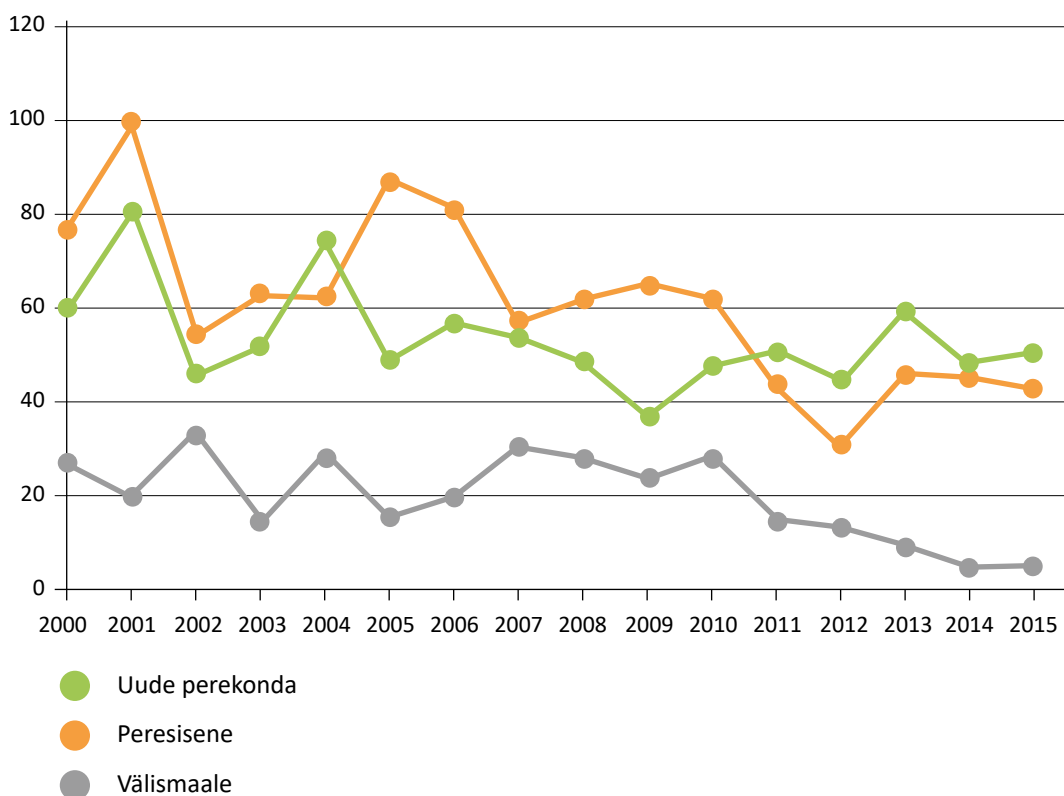
Käesoleva käsiraamatu peamine eesmärk on lapsendamise protsessi ühtlustamine, kuna seadus ei sätesta selle protsessi praktilise tegevuse kõiki samme. Käsiraamat on abivahend lapsendajatele, maavalitsuse ja kohaliku omavalitsuse sotsiaal- ning lastekaitsetöötajatele, samuti asenduskodudele ja kõigile teistele lapsendamisega kokku puutuvatele spetsialistidele.

2010. aasta 1. juulil jõustunud perekonnaseaduse lapsendamise peatükki on oluliselt täiendatud. Maavalitsuse rolli lapsendamise korraldamisel on põhjalikult täiendatud ja nõudeid lapsendajatele täpsustatud. Lisaks seadusele on sotsiaalministeerium andnud välja määruse, mis täpsustab lapsendamise korda.

Käsiraamat on elektrooniline, et tagada kättesaadavus kõikidele huvilistele ja võimaldada kiiresti vajalikke muudatusi tegemine. Käsiraamat koosneb kolmest osast, kirjeldades tegevusi enne ja pärast lapsendamist ning lapsendamise protsessi. Lisaks sellele on lahti kirjutatud erinevad asendushoolduse vormid ning loodud otsetee kõikide õigusaktide ja avalduste vormide juurde. Teemakohane statistika annab ülevaate valdkonna arengutest. Kasulikku lugemist leidub ka MTÜ Oma Pere virtuaalselt raamaturiiulil: [virtuaalne raamaturiiul](#)

Erinevatest asendushoolduse vormidest on lapsendamine kindlaim ja püsivaim. Lapsendamine on tähtjatu ega ole seotud tingimustega.

Lapsendatud laste arv aastatel 2000-2015.

Lapsendatud laste arvu dünaamikat jälgides tuleb vaadata vaid uude perekonda (Eestis ja rahvusvaheline) lapsendamisi. Peresisesel lapsendamisel ei ole tegemist vanemliku hoolitsuseta lapsega, sest laps elab bioloogilise vanema juures. Tabelist näeme, et ühest tendentsi lapsendamiste vähenemisel ei ole. Kõige enam lapsendati uude perekonda Eestis 2001. aastal (81 last) ja kõige vähem 2009. aastal (37 last).

Tabel 3. Aasta jooksul lapsendatud lapsed.

	Kokku lapsendati	Peresisene	Uude perekonda Eestis	Välisriigi kodaniku poolt lapsendatud lapsed
2000	164	77	60	27
2001	200	99	81	20
2002	133	54	46	33
2003	130	63	52	15
2004	165	63	74	28
2005	152	87	49	16
2006	158	81	57	20
2007	142	57	54	31
2008	139	62	49	28
2009	126	65	37	24
2010	138	62	48	28
2011	109	43	51	15
2012	89	31	45	13
2013	114	46	59	9
2014	94	46	48	5
2015	93	43	50	5

Paljud inimesed tunnevad huvi, miks on ooteaeg lapsendamiseks pikk, kui ometi on asenduskodudes palju lapsi. Igal bioloogilisel vanemal on õigus ja kohustus ise oma last kasvatada ning selleks ka tuge saada. Laste hooldusele paigutamise eesmärgid on erinevad: vanemate toetamise kaudu lapse bioloogilisse perre tagasi pöördumine, asutuses hooldamine, sobiva perekonnas hooldaja leidmine või siis lapsendamine.

Lapse saab lapsendada alles siis, kui on põhjalikult hinnatud bioloogiliste vanemate ja lähisugulaste ressursid lapse kasvatamiseks ning tehtud lõplik otsus (kohtumäärus või bioloogiliste vanemate nõusolek) lapse eraldamiseks perekonnast. Paljudel asenduskodus viibivatel lastel on puude tõttu erivajadused ja neile on raske sobivat peret leida.

Täna Signe Riisalo, kes kirjutab rahvusvahelise lapsendamise ja vanemliku hoolitsuseta laste teemasid puudutavad osad. Täna kõiki neid, kes käsiraamatu kirjutamisel oma näpunäidetega abiks olid, eriti Margit Pajo, Enel Kotlit, Kaja Rattast ja Maie Salumit. Täna südamest Sigrid Petoferit, kelle toel ja nõuandel käsiraamatu kirjutamine teoks sai.

Lugupidamisega
Tiina Kivirüüt,
 Tartu maavalitsuse lastekaitse peaspetsialist

MÕISTED

Asendushooldus – lapse hooldamine väljaspool tema enda perekonda. Asendushoolduse vormideks on perekonnas hooldamine, eestkoste, asenduskoduteenus ja lapsendamine.

Lapsendamine – õiguslik toiming, mille järel tekivad lapsendaja ja lapsendatu vahel vanema ning lapse vahelised õigused ja kohustused. Lapsendamine on tähtajatu ega saa olla seotud tingimustega.

Peresisene lapsendamine – üks abikaasa lapsendab teise abikaasa lapse.

Kasuperekond – perekond, kus last tegelikult kasvatatakse ja kuhu ei kuulu lapse vanem ega vanemaga abielus olev isik.

Perekonnas hooldamine – isiku hooldamine sobivas perekonnas, kelle liikmete hulka ta ei kuulu. Perekonnas hooldamisele suunatakse orb ja vanemliku hoolitsuseta laps, kes on alla 18-aastane ning:

- kelle vanemad on surnud, tagaotsitavaks kuulutatud või teadmata kadunud;
- kelle vanematele on nende piiratud teovõime tõttu määratud eestkostja;
- kelle vanemate isikuhooldusõigus lapse suhtes on piiratud, peatatud või täielikult ära võetud;
- kes on vanematest eraldatud;
- kelle vanemad kannavad eelvangistust või vangistust vanglas;
- kes on saatjata alaealine välismaalane;
- kes on alaealine inimkaubanduse ohver ohvriabi seaduse tähenduses või ohvriabi seaduse § 3 lõikes 2² nimetatud alaealine;
- kes on seksuaalselt väärkoheldud alaealine ohvriabi seaduse tähenduses.

Perekonnas hooldamisele võib suunata alaealise inimkaubanduse ohvri ja seksuaalselt väärkoheldud alaealise, kes ei ole orb ega vanemliku hoolitsuseta, ning kellel on olemas seaduslik esindaja, kui suunamine on vajalik alaealise turvalisuse kaalutlusel ja kui alaealise seaduslik esindaja annab selleks nõusoleku.

Lapse perekonnas hooldaja määrab lapse elukohajärgne linna- või vallavalitsus. Hooldajaga sõlmitakse lapse perekonnas hooldamise leping. Hooldaja peab läbima sotsiaalministeeriumi tunnustatud koolituse (kasuvanemate koolitusprogramm PRIDE). Hooldamine perekonnas on sotsiaalteenus.

Lapse suunamisel perekonnas hooldamisele ja talle juhtumiplaani koostamisel arvestatakse lapse soovi. Last on võimalik vanemate nõusolekul anda kasuperekonda pikemaks ajaks, kuid see ei ole sotsiaalteenus ja perekonnaseadusest tulenevalt võib kohus siis anda lapse hoolduse asjades otsustusõiguse üle last hooldavale isikule. Üleantud õiguste ulatuses on hooldusperel sellisel juhul erieestkostja õigused ja kohustused.

Eestkoste – seatakse lapse kasvatamiseks, tema isiklike ja varaliste õiguste ning huvide kaitseks. Eestkostet saab seada siis, kui alaealise kummalgi vanemal ei ole esindusõigust või kui lapse päritolu ei ole võimalik kindlaks teha. Vanemal ei ole esindusõigust siis, kui hooldusõigus on täielikult ära võetud või peatatud PKS § 140 alusel. Ainult siis on võimalik määrata eestkostja. Piiratud teovõimega vanema osas on asjakohane säte § 139. Eestkoste seadmise otsustab kohus oma algatusel, valla- või linnavalitsuse või huvitatud isiku avalduse alusel. Eestkostjat valides arvestatakse tema isikuomadusi, varalist seisundit ja võimeid eestkostja kohustusi täita, vanemate eeldatavat tahet ning tema suhteid lapsega, kelle üle eestkoste seatakse, lapse kasvatamise järjepidevust ning lapse rahvuslikku, usulist, kultuurilist ja keelelist päritolu.

Tugiisikuteenus (tugiisik) – kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatav sotsiaalteenus, mille eesmärk on iseiseisva toimetuleku toetamine olukordades, kus isik vajab sotsiaalsete, majanduslike, psühholoogiliste või tervislike probleemide tõttu oma kohustuste täitmisel ja õiguste teostamisel olulisel määral kõrvalabi. Kõrvalabi seisneb juhendamises, motiveerimises ning isiku suurema iseseisvuse ja omavastutuse võime arendamises.

Last kasvatavale isikule tugiisikuteenuse osutamisel on täiendav eesmärk lapse hooldamise ning turvalise ja toetava kasvukeskkonna tagamine. Last kasvatavaks isikuks ei loeta isikut, kes kasvatab ja hooldab last oma töökohustustest tulenevalt.

Lapsele tugiisikuteenuse osutamise eesmärk on koostöös last kasvatava isikuga lapse arengu toetamine, sealhulgas vajaduse korral puudega lapse puhul hooldustoimingute sooritamise. Tugiisik abistab last arendavates tegevustes, juhendab ja motiveerib igapäevaelus toime tulema, abistab suhtlemisel pereliikmetega või väljaspool kodu.

Raske ja sügava puudega lapse tugiisikuteenust rahastatakse riigieelarvest.

Asenduskoduteenus – lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine, talle turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine ning lapse ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täiskasvanuna.

Õigus asenduskoduteenusele on lapsel,

- kelle vanemad on surnud, tagaotsitavaks kuulutatud või teadmata kadunud;
- kelle vanematele on nende piiratud teovõime tõttu määratud eestkostja;
- kelle vanemate isikuhooldusõigus lapse suhtes on piiratud, peatatud või täielikult ära võetud;
- kes on vanematest eraldatud;
- kelle vanemad kannavad eelvangistust või vangistust vanglas.

2007. aastani nimetati asenduskodusid lastekodudeks.

Tulenevalt sotsiaalhoolekande seadusest on asenduskoduteenusele paigutatud noorel õigus jääda asenduskoduteenusele kuni magistriõpingute lõpuni.

Perevanemaga asenduskoduteenus – perevanem on füüsiline isik, kes elab ööpäevaringselt koos asenduskodu perega. Perevanem võib kasvatada ja hooldada korraka kuni kuut last.

Turvakoduteenus – kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatav sotsiaalteenus, mille eesmärk on tagada lapsele, kes vajab abi tema hooldamises esinevate puuduste tõttu, mis ohustavad tema elu, tervist või arengut, ajutine eluase, turvaline keskkond ja esmane abi.

Järgnev tabel annab ülevaate perekonnas hooldamise, eestkoste, asenduskoduteenuse ja lapsendamise korraldamise kohta.

	Perekonnas hooldamine	Eestkoste	Asenduskoduteenus	Lapsendamine
Korraldab	kohalik omavalitsus	kohalik omavalitsus	kohalik omavalitsus	sotsiaalkindlustusamet
Otsustab	kohalik omavalitsus	kohus	kohalik omavalitsus	kohus
Lapse esindaja	kohalik omavalitsus	eestkostja	kohalik omavalitsus	lapsendaja
Toetus riigilt	240 eurot kuus + muud peretoetused	240 eurot kuus + muud peretoetused	pearaha põhimõttel	ühekordne toetus 320 eurot 70 päeva eest kuni kümneaastase lapse puhul + muud peretoetused
Teostab järelevalvet	kohalik omavalitsus	kohus	riik – kohalik omavalitsus	puudub

---

1. ENNE LAPSENDAMIST

1.1. Lapsendamise motiivid ja riskid

Lapsendamine on tähtajatu ja pöördumatu ning seetõttu peavad kõik osapooled – lapsendaja, kohus ja sotsiaalkindlustusamet – selle otsuse eelnevalt põhjalikult läbi kaaluma.

Lapsendajale

Soovitame lapsendajal enne sotsiaalkindlustusametisse pöördumist mõelda oma motiividele, hinnata lapsendamise kaasnevaid riske ning esitada endale järgmised küsimused:

- Miks ma soovin lapsendada?
- Kuidas mõjutab lapsendamine abikaasadevahelisi suhteid?
- Kuidas suhtuvad lapsendamisse lähedased (sõbrad ja sugulased)?
- Kuidas suhtuvad lapsendamisse bioloogilised lapsed peres?
- Kas ma olen valmis tegelema lapse arenguvajadustega?
- Kas ma olen valmis rääkima lapsele lapsendamisest ja tema bioloogilistest sugulastest?

Pere peab last enda juurde võttes olema väga selgelt motiveeritud, et tagada lapse turvaline tulevik uues perekonnas. Kiirustades langetatud otsus põhjustab tagasilööke. Liiga kõrged eesmärgid ja suured ootused võivad kaasa tuua pettumuse. Laps võib end seetõttu tunda süüdlasena, mis omakorda tekitab agressiivsust. Last tuleb võtta sellisena, nagu ta on, ja tema huvid peavad olema esiplaanil.

1.2. Lapsendamise korraldamine

Lapsendamist korraldab sotsiaalkindlustusamet ja lapsendamise otsuse (kohtumäärus) teeb kohus. Lapsendamiseelseid ja -järgseid tegevusi ning teenuseid pakub MTÜ Oma Pere.

- Sooviavalduse lapsendamiseks esitab lapsendada sooviv isik sotsiaalkindlustusametile (PKS § 158 lg 1).
- Lapsendamise ettevalmistamisega seotud toiminguid võib sotsiaalkindlustusamet teha asjaoludel, mis võimaldavad piisava kindlusega eeldada, et taotluse kohtusse esitamise ajal on lapsendamiseks nõutavad tingimused täidetud. Sotsiaalkindlustusamet peab selgitama lapsendada soovivatele isikutele nende õigusi ning lapsendamise õiguslikke tagajärgi (PKS § 158 lg 2).

Soovitused sotsiaalkindlustusametile:

- Varu aega esimeseks vestluseks.
- Tee esimene kohtumine meeldivaks, et lapsendaja(d) tunneksid end oodatuna.
- Suhtu lapsendajatesse heatahtlikult ja lugupidavalt, et luua eeldused edasiseks heaks koostööks.
- Lülita vestluse ajaks oma telefon välja või suuna teisele numbrile.
- Perega esimest kohtumist kokku leppides palu lapsendajatel võtta kaasa oma pilt. Siis on „vabale” lapsele peret otsides (mis võib mõnikord juhtuda aasta-paar pärast avalduse esitamist) avalduse seostamine konkreetse perega lihtsam.

Riskid:

- ebaselge motivatsioon,
- ülemäära kõrged ootused lapse suhtes,
- põhjendamatud hirmud,
- liigne kiirustamine lapsendaja või ametniku poolt,
- kui lapsendada soovib vaid üks abikaasast.

Motiivi ja põhjuse vahele ei saa tõmmata võrdusmärki. Põhjuseks on sageli lastetus. Motiivid võivad olla erinevad, mitte ainult vanemliku hoolitsuseta lapse abistamine. Paljud pered toovad motiivina välja soovi oma kogemusi, teadmisi, oskusi ja väärtusi lapsega jagada. Lapsendajad arvavad sageli, et ainult lastega pere on täisväärtuslik.

Mõnikord loodavad pered, et lapsendamine aitab omavahelisi suhteid parandada, ent abielupaari ühine valmisolek on üks lapsendamise õnnestumise eeldustest. Lapsendamise motiiviks ei tohi olla oma bioloogilisele lapsele mängukaaslase leidmine. Perekonnaseaduses on eraldi välja toodud, et lapsendamine ei ole lubatud, kui esineb põhjendatud kahtlus, et lapsendaja lapsed kahjustavad lapsendatava huve. Lapsendatu ei saa täita kaotatud lapse kohta ega päästa lagunema kipuvat abielu.

1.3. Avalduse esitamine sotsiaalkindlustusametile

Lapsendada sooviv isik esitab oma sooviavalduse sotsiaalkindlustusametile

(PKS § 158 lg 1). Sotsiaalkindlustusameti lapsendamismetriku [spetsialistide kontaktid](#)

Esimesel kohtumisel peaks selguma lapsendamise motiiv ja pere ootused lapsele. Sotsiaalkindlustusamet peab selgitama lapsendada soovivatele isikutele nende õigusi ning lapsendamise õiguslikke tagajärgi. Nõustamise ajal täidetakse avaldus lapsendamiseks. Lapsendamise sooviavalduse andmed kantakse üleriigilisse lapsendajate registrisse.

Lapsendada sooviv isik esitab lapsendamise sooviavalduses:

1. Enda kohta järgmised üldandmed:

- nimi ja isikukood või sünniaeg;
- rahvastikuregistrisse kantud/tegeliku elukoha aadress;
- kontaktandmed;
- perekonnaseis;
- sotsiaalne seisund (seos tööturuhõive ja hariduse omandamisega);
- haridus;
- erivajaduse, puude ja töövõime andmed;
- rahvus ja usuline kuuluvus;
- suhtluskeel.

2. Enda elukoha kohta:

- eluaseme liik ja kasutamise alus;
- eluaseme üldpindala ja tubade arv;

- hinnang eluaseme olukorrale;
- hinnang eluaseme kohasusele lapse jaoks;
- võimalus tagada lapsele oma tuba;
- teave koduloomade kohta.

3. Lapsendaja annab kinnituse lapsendamise otsustamiseks järgmiste oluliste asjaolude kohta:

- lapsendada sooviva isiku vaimne ja füüsiline tervis võimaldavad lapse täisealiseks kasvatamist;
- lapsendada sooviv isik on kriminaalkorras karistamata lastekaitse seaduse § 20 lõigetes 1 ja 2 toodud tegude eest;
- lapsendada sooviv isik on võimeline last üleval pidama lapse täisealiseks saamiseni;
- lapsendada soovival isikul ei ole piiratud ega ära võetud hooldusõigust ega kõrvaldatud teda eestkostja või perekonnas hooldaja ülesannete täitmisest.

Lapsendada sooviv isik annab nõusoleku päringute tegemiseks riiklikesse andmekogudesse oma isikuandmete kontrollimiseks, vastavalt sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistri põhimääruses sätestatule ning kinnitab avalduses esitatud andmete õigsust oma allkirjaga.

1.4. Lapsendamise eeldused

1.4.1. Kes saab last lapsendada?

Perekonnaseadus käsitleb seda teemat väga üldsõnaliselt:

- Lapsendajat valides arvestatakse tema isikuomadusi, suhteid lapsendatavaga, varalist seisundit ja võimet täita lapsendamissuhtest tulenevaid kohustusi (PKS § 147). Lapsendajate materiaalseid ressursse ei tohi ületähtsustada. Olulised on inimese isiksuseomadused (empaatiavõime, pingetaluvus, paindlikkus jne) ja armastus lapse vastu. Pere peab olema emotsionaalselt ja psühholoogiliselt selle sammu astumiseks valmis. Abielupaari puhul on tähtis mõlema valmisolek ja pere sisekliima.
- Lapsendaja võib olla vähemalt 25-aastane täieliku teovõimega isik. Kohus võib erandina lubada lapsendada ka vähemalt 18-aastaselt isikul, kui ta lapsendab oma abikaasa lapse või kui lapsendamiseks on muu mõjuv põhjus (PKS § 150). Teisi vanusepiiranguid seadus ette ei näe, aga Eestis ja paljudes riikides on lapse ja lapsendaja soovituslik vanusevahe 15-40 eluaastat. Lapse ja lapsendatava vanusevahe ei tohi olla segavaks asjaoluks lapse kasvatamisel, talle vajaliku hoole ja turvalisuse tagamisel kuni täisealiseks saamiseni või õppimise korral kuni 21. eluaastani.
- Sama last saavad lapsendada abielus olevad isikud. Lapse võib lapsendada ka ainult üks abikaasa, kui teine abikaasa on piiratud teovõimega ega saa seetõttu lapsendada (PKS § 148 lg 2).
- Vallaline isik võib lapse lapsendada ainult üksinda (PKS § 148 lg 1).

1.4.2. Missugust last saab lapsendada?

- ainult alaealist (PKS § 147 lg 4),
- kelle vanem(ad) on surnud,
- kelle vanemad või eestkostja on andnud nõusoleku lapse lapsendamiseks (PKS § 152 lg 1 ja § 153).

Vanema nõusolekut ei ole vaja, kui (PKS § 152 lg 5):

- ta on kehtvalt võimetu avaldust esitama,
- tema viibimiskoht on kehtvalt teadmata,
- temalt on lapse hooldusõigus PKS § 135 alusel täielikult ära võetud.

Lapsendamist otsustades hoidutakse võimaluse korral õdede ja vendade lahutamisest (PKS § 147 lg 3).

Lapsevanema nõusolek (PKS § 155):

- nõusoleku saab esitada isiklikult kohtule või notariaalselt tõestatud vormis;
- nõusoleku tõestanud notar teavitab lapse elukohajärgset valla- või linnavalitsust eestkostja ülesande tekkimisest;
- nõusolek ei või olla tingimuslik ega tähtajaline;
- eestkostja või vanema nõusolek, mis on antud isikuliselt määratud lapsendajale lapsendamiseks, kaotab kehtivuse, kui lapsendamise avaldus võetakse tagasi või kui kohus jätab lapsendamise avalduse rahuldamata. Eestkostja või vanema poolt isikuliselt määratud lapsendajale lapsendamiseks antud nõusolek kaotab kehtivuse ka juhul, kui last ei ole lapsendatud kolme aasta jooksul nõusoleku andmisest arvates;
- avalduse saab tagasi võtta lapse vanem.

Sotsiaalkindlustusametile

Lapsevanema nõustamine

Sotsiaalkindlustusamet on kohustatud nõustama vanemat, kes soovib anda nõusolekut oma lapse lapsendamiseks, selgitades talle muuhulgas tema õigusi ja kohustusi ning lapsendamise õiguslikke tagajärgi (PKS §152 lg 6).

Lapse nõusolek

Vähemalt kümneaastast last võib lapsendada tema enda nõusolekul. Arvestada tuleb ka noorema kui kümneaastase lapse soovi, kui tema arengutase seda võimaldab. Laps annab oma kirjaliku nõusoleku lapsendamiseks isiklikult lapsendajale, kelle isik on talle teada (PKS § 151).

Lapse arvamuse selgitab välja sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja. Ta kohtub lapsega isiklikult ja selgitab koostöös tema seadusliku esindajaga lapsele arusaadaval viisil ja tema arengutasemest lähtudes lapsendamise seotud asjaolusid (sh nime muutmise).

Lapsendamiseks antud nõusolek ei saa olla tingimuslik ega tähtajaline. Vähemalt kümneaastane laps võib oma nõusoleku kuni lapsendamiseotsuse tegemiseni kohtule esitatava avaldusega tagasi võtta. Seadusliku esindaja nõusolekut pole tagasivõtmise jaoks vaja (PKS § 155 lg 3).

Lapse nõusolek kaotab kehtivuse, kui lapsendamiseavaldus võetakse tagasi või kui kohus ei anna lapsendamiseks nõusolekut (PKS § 155 lg 5).

1.4.3. Lapsendaja sobivuse hindamine

Sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja selgitab välja, kas perekonnaseaduses sätestatud eeldused lapsendamiseks on olemas. Sotsiaalkindlustusamet on kohustatud lapsendamise lubatavuse kindlakstegemiseks muuhulgas [Sotsiaalkaitseministri määrus](#) 23.12.2016 nr 78 RT I, 29.12.2016, 29):

- viima läbi lapsendada sooviva isiku kohta pereuuringu,
- tutvuma lapsendada sooviva isiku elukohas tema elamistingimustega.

Pärast sooviavalduse esitamist sotsiaalkindlustusametile lepib ametnik lapsendajaga kokku kodukülastuse ja pereuuringu läbiviimise aja.

Sotsiaalkindlustusamet peab lapsendada sooviva isiku kohta pereuuringu käigus välja selgitama ja dokumenteerima vähemalt järgmise teabe:

- suhted vanemate, õdede, vendade ja nende lastega lapsepõlves ning lapsendamise ettevalmistamise ajal;
- lapsepõlve kasvukeskkond ja praegune elukeskkond;
- hariduse andmed;
- töötamise andmed;
- majandusliku olukorra andmed;
- tervisliku seisundi andmed;
- huvid ja vaba aja harrastused;
- suhtlusringkonna kirjeldus;
- usuline veendumus;
- hoiakud ja väärtused;
- suhted isikutega, kellega koos elatakse;
- lapsendamise motiiv;
- sugulaste ja teiste lähedaste isikute suhtumine planeeritud lapsendamisse;
- teadmised lastest ja nendega suhtlemise kogemus, ootused vanemaks olemise suhtes.

Pereuuringusse lisatakse uuringu läbiviija hinnang lapsendada soovivate isikute suutlikkuse kohta lapsega toime tulla.

Sotsiaalkindlustusameti lastekaitseametnik külastab lapsendaja kodu ja koostab elamistingimuste kohta kokkuvõtte.

Sotsiaalkindlustusametile

- Pere pildialbumite vaatamine loob hea õhkkonna kontakti saavutamiseks lapsendajatega.
- Fotod pere ühisüritustest ja reisidest annavad informatsiooni pereliikmete omavahelistest suhetest.
- Pereuuring on soovitatav läbi viia poole aasta jooksul pärast lapsendamise avalduse täitmist.

Perele, kes ei sobi lapsendajaks, tuleb äraütlemist põhjendada lähtudes haldusmenetluse seadusest.

Lapsendajale

- Kontakt sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötajaga võiks olla vähemalt kaks korda aastas lapsendajale sobilikul viisil.
- Kui pere loobub lapsendamisest või on avalduses märgitud andmed muutunud, tuleb sellest viivitamatult sotsiaalkindlustusametile teatada.
- Kui lapsendaja ei soovi lapsendamise ettevalmistamisega seotud toimingute jätkamist, on ta kohustatud sellest viivitamata teavitama sotsiaalkindlustusametit, kuhu ta avalduse esitas (PKS § 158 lg 8).

1.4.4. PRIDE koolitus

Kui sotsiaalkindlustusamet nõuab, läbib lapsendada sooviv isik enne lapsendamist asjakohase koolitusprogrammi (PKS § 150 lg 5). Sotsiaalministeeriumi tunnustatud koolitusprogramm, mille järgi koolitatakse hoolde- ja kasuperesid, on PRIDE. Programmi nimetus tuleneb ingliskeelsetest sõnadest:

P – parents (vanemad)

R – resource (ressurss)

I – information (informatsioon)

D – development (areng)

E – education (haridus, koolitus)

Koolitusele registreerib sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja.

Koolitusgrupp moodustatakse reeglina ühe maakonna peredest, kes käivad tavaliselt koos maakonnakeskustes. Juba koolitatud pered on toonud positiivsena välja uusi oskusi, julgust ja tuge edasi tegutseda ning koolitusel saadud kasulikke praktilisi näiteid ja nõuandeid. Koolituse suurimaks plussiks peavad pered teistest peredest ja koolitajatest koosneva tugivõrgustiku tekkimist, võimalust oma rõõme ja muresid teiste peredega jagada.

Teemasid on üheksa, igale teemale on ette nähtud neli akadeemilist tundi. Koolituse käigus külastavad koolitajad kõikide perede kodusid.

PRIDE eelkoolitusel käsitletavat teemad

Esimene õppus. Ühinemine PRIDE programmiga:

- tutvutakse omavahel;
- tutvustatakse PRIDE programmi eesmäärke ja õppematerjale;
- selgitatakse PRIDE programmi viie põhipädevuse olemust;
- antakse ülevaade asendushoolduse korraldusest ja vormidest Eestis;
- vaadatakse filmi asendushooldusest.

Teine õppus. Koostöö lapse pereliikmeks saamisel:

- selgitatakse, mida tähendab lapse jaoks pere ja vanemad ning millised lapse vajadusi perekond rahuldab;
- arutletakse lastekaitsetöö sisu ja korralduse, lastekaitsetöötaja rolli ning tegevuste üle;
- selgitatakse, miks on lapse heaolu ja huvide tagamiseks oluline erinevate osapoolte vaheline koostöö.

Kolmas õppus. Lapse arengu toetamine – kiindumus:

- selgitatakse, missugused on peamised lapse kasvamist ja arenemist puudutavad põhimõtted;
- arutletakse selle üle, kui oluline on laste jaoks sügavate ja kestvate kiindumussuhete kujunemine ning kuidas kiindumus tekib;
- käsitletakse erinevaid kiindumusstiile ja lapse arengu mahajäämuse põhjuseid.

Neljas õppus. Lapse arengu toetamine – kaotus:

- käsitletakse, milliseid erinevaid kaotusi võivad kogeda asendushooldusel olevad lapsed;
- räägitakse erinevatest kaotuse kategooriatest ja liikidest;
- arutletakse, kuidas lapse perekonnast eraldamine mõjutab last ja lapsevanemat ning kuidas hooldus- või lapsendajapere enda kaotused võivad mõjutada lapse eest hoolitsemist;
- arutletakse, kuidas aidata lastel kaotustundega toime tulla.

Viies õppus. Perekondlike suhete tugevdamine:

- antakse ülevaade perekondlike sidemete ning teiste lapsele oluliste lähisuhete tähtsusest positiivse enesehinnangu ning identiteedi kujunemisel;
- arutletakse, kui tähtis on koostöö lapse bioloogilise perekonna ning teiste lapsele oluliste lähisuhete hoidmisel;
- vaadeldakse viise, kuidas perekonnad saavad rahuldada lapsendatud lapse vajadust identiteedi järele;
- räägitakse sellest, kuidas planeerida külaskäike / kohtumisi bioloogilise perekonnaga;
- räägitakse lapsendatud lapse identiteedist.

Kuues õppus. Lapse arengu toetamine – distsipliin ja piiride seadmine:

- antakse ülevaade distsipliini kasutamise ja piiride seadmise vajalikkusest, et rahuldada lapse arenguvajadusi;
- käsitletakse distsiplineerimise ja karistamise vahelisi erinevusi ja vaadeldakse distsipliiniga seotud raskusi;
- õpitakse tundma lapse käitumise tähendust ning tegureid, mis käitumist mõjutavad;
- räägitakse, millist mõju võib avaldada vanemlikust hoolest ilma jäänud lastele kehaline karistamine ja tutvutakse tõhusate distsiplineerimismeetoditega.

Seitsmes õppus. Peresuhete jätkamine:

- räägitakse koostööst, et abistada lapsi pöörduma tagasi bioloogiliste vanemate või sugulaste juurde;
- räägitakse lapsendamise saladusest;
- arutletakse selle üle, miks lapsed oma päritolu kohta informatsiooni soovivad ning millal ja kuidas sellest lapsega rääkida;
- räägitakse, kuidas on võimalik kindlustada, et lapsed kasvavad üles selliste suhetega, millele nad võivad loota ja mis jäävad kestma kogu eluks.

Kaheksas õppus. Muudatuste planeerimine:

- räägitakse sellest, kui tähtis on olla ettevalmistatud lapse perekonda tulekuks ning milliseid muutusi see perele ja lastele kaasa toob;
- vaadeldakse, millist informatsiooni oleks peredele vaja lapse ja tema bioloogiliste vanemate kohta;
- räägitakse lapse kohanemisest peres ning tagasilöökide tekkimise põhjustest.

Üheksas õppus. Teadliku otsuse langetamine:

- eelnevate teemade kokkuvõtlik käsitlus;
- viimasele õppusele kutsutakse külalised, kellel on isiklik kokkupuude asendushooldusel olevate lastega;

- vaadatakse üle ootused koolitusele, hinnatakse oma valmisolekut hooldus- või lapsendajapereks saamisel ning kuulatakse koolitajate arvamusi;
- antakse üle tunnistused koos kaaskirjadega, kus on hinnatud osalejate viit põhipädevust PRIDE metoodikast lähtuvalt.

PRIDE koolituse läbinu saab vastava tunnistuse. Koolituse läbinud pered jätkavad viie supervisiooniga, mis sisaldavad erinevaid teemasid ja kus analüüsitakse ettetulevaid perehooldusprobleeme.

---

2. LAPSENDAMISE PROTSESS

Lapsendamise korral otsitakse eelkõige lapsele sobivat peret, kuid arvestatakse ka pere ootusi ja valmisolekut.

Lapsendamise protsess algab tavaliselt sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja ühendusevõtust lapsendajaga. Sotsiaalkindlustusamet peab andma perele infot lapse elukäigu, terviseseisundi ja iseloomu kohta. Kui pere otsustab lapsendamisega jätkata, järgneb kohtumine lapsega. Esimese kohtumise korraldab sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja, kes teeb koostööd asenduskodu ja lapse elukohajärgse omavalitsusega v.t. **Vastsündinu lapsendamine**

2.1. Esimesed kohtumised lapsega

Kohtumise juures viibib sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja. Lapsendamise ettevalmistamise käigus on sotsiaalkindlustusamet kohustatud lapse ja lapsendaja omavahel kokku viima (PKS §158 lg 6 p 1).

Sotsiaalkindlustusametile

- Lapsendamise selles etapis tuleb lapsendajale anda taas põhjalik teave lapse tervise, senise elukäigu, õde-õde-vendade ja lapse isikuomaduste kohta, et lapsendaja saaks probleemide ilmnemisel last aidata.
- Lapsendajatel on oluline teada bioloogiliste vanemate sotsiaalset tausta, isikuomadusi, pereliikmete omavahelisi suhteid, sõltuvusi, hariduskäiku, põetud ja pärilikke haigusi.
- Lapsendajatel on oluline teada, millistel põhjustel sattus laps asendushooldusele.

Pere ja lapse kohtumisel asenduskodus on võimalikud erinevad variandid:

- pere (lapse jaoks onu ja tädi) jälgib last tegevuses koos teiste lastega;
- pere kohtub lapsega eraldi ruumis, kus mängib ja vestleb lapsega.

Esimesed kaks-kolm kohtumist toimuvad asenduskodus, kus pere eesmärgiks on lapsega usaldusliku kontakti saavutamine. Kui pere ja asenduskodu peavad vajalikuks enne lõpliku otsuse tegemist laps paariks päevaks koju viia, võib seda teha lapse elukohajärgse kohaliku omavalitsuse loaga.

Lapsendajatele

- Esimest korda asenduskodu külastades valmista ennast kohtumiseks emotsionaalselt ette.
- Pea enne minekut ametnikuga nõu, kas ja mida sobib külakostiks kaasa võtta.
- Võta endale peale esimest kohtumist aega mõtlemiseks ja esimeste emotsioonide jahtumiseks.
- Otsuse tegemisega pole vaja kiirustada.
- Ole enda vastu aus, toetu sisetundele ja räägi lähedastele oma tunnetest.

Asenduskodule

Esimesed kaks-kolm kohtumist toimuvad asenduskodus, mille eesmärgiks on saavutada pere ja lapse usalduslik kontakt.

- Nii perel kui (usaldus)kasvataval on oluline jälgida lapse käitumist ning panna tähele, kas ja millal annab laps selgelt märku, et soovib minna lapsendaja juurde (nt on tema lahkudes kurb, igatseb).
- Asenduskodu personal kuulab ja toetab last kogu kohanemisprotsessi jooksul.
- Asenduskodu personal julgustab ja suunab last nägema peres elamise häid külgi ning valmistab lapse perekonda minekuks ette.

2.2. Avalduse esitamine kohtule

Sotsiaalkindlustusamet kogub koostöös lapsendajate ja kohaliku omavalitsusega vajalikud dokumendid ning esitab need koos lapsendajate avaldusega kohtule. Tsiviilkohtumenetluse seadustikust tulenevalt esitatakse avaldus kohtule lapsendatava elukoha järgi. Sotsiaalkindlustusamet esitab kohtule andmed avaldaja tervise, varalise seisundi ja eluaseme kohta ning arvamuse sellest, kas avaldaja on suuteline last kasvatama, tema eest hoolitsema ja teda ülal pidama (TsMS § 567 lg 2).

Dokumentide loetelu, mis esitatakse kohtule:

- ärakiri lapse sünnitõendist (sünnitunnistusest);
- teave lapse tervisliku seisundi kohta;
- dokument, millest nähtub, et last võib lapsendada, nt viide kohtulahendile vanema hooldusõiguse täieliku äravõtmise kohta, vanema surmatõend, vanema nõusolek lapsendamiseks vms;
- lapse nõusolek lapsendamiseks (alates kümnendast eluaastast);
- lapsendaja isikut tõendav dokument;
- teave lapsendaja tervisliku seisundi kohta;
- ärakiri lapsendajate abielutõendist;
- karistusregistri tõend lapsendaja kohta;
- teave lapsendaja varalisest seisundist;
- pereuuringu kokkuvõtte;
- kokkuvõtte lapsendada sooviva isiku elamistingimustest;
- eestkostja nõusolek lapsendamiseks (enamasti on selleks lapse elukohajärgne kohalik omavalitsus);
- vajadusel ärakiri tunnistusest, mis tõendab, et lapsendada sooviv isik on läbinud sotsiaalkindlustusameti nõutud asjakohase koolitusprogrammi (PRIDE koolituse tunnistus);
- riigilõivu tasumise maksekorralduse koopia.

2.3. Lapse ees- ja perekonnanime ning isikukoodi muutmine

- Lapsendamisel võib lapsendaja(te) avalduse alusel anda lapsele uue eesnime ja lapsendaja(te) perekonnanime (NS § 13 lg 1).
- Lapsele ei või perekonnanimeks anda vanemale abiellumisel või perekonnanime muutmise korras antud kahest nimest koosnevat perekonnanime (NS § 8 lg 2).
- Lapsendaja võib muuta lapse isikukoodi nelja viimast numbrit (vt peatükk 3.1.2).

Eesnime ei pea täielikult muutma. Kui laps on oma nimega harjunud, raskendab hilisemat isiku tuvastamist teise nime lisamine eesnimel, liitnimest sidekriipsu ärajätmine või selle lisamine.

2.4. Lapsendamise kohtuistung

Kohus teavitab osapooli kohtuistungi toimumise ajast. Enamasti toimub lapsendamise kohtuistung mõne nädala kuni kuu jooksul alates kohtule avalduse esitamise päevast. Üksikud kohtud vaatavad lapsendamisavaldusi läbi üldises järjekorras. Kui istungi ootamise aeg venib pikemaks, võib lapse anda peresse hoolduspere lepingu alusel, mille sõlmib perega lapse elukohajärgne kohalik omavalitsus sotsiaalkindlustusameti vahendusel.

Reeglina kuulab kohus lapsendamise asjas avaldaja isiklikult ära ning kaasab vajadusel lapse, et küsida tema arvamust. Lapsendamise kohtuistung on kinnine. Istungil osalevad kohtunik, istungisekretär, lapsendajad, vajadusel laps ja sotsiaalkindlustusameti esindajana sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja. Sotsiaalkindlustusamet esitab kohtule andmed avaldaja tervise, varalise seisundi ja eluaseme kohta ning arvamuse sellest, kas avaldaja on suuteline last kasvatama, tema eest hoolitsema ja teda ülal pidama.

Määrus lapsendamise otsuse kohta jõustub lapsendajale kättetoimetamise hetkest. Määruse peale ei saa esitada määruskaebust (ei saa ringkonnakohtusse edasi kaevata) ega seda muuta. Tavaliselt saab lapsendaja määruse kohtu kantseleist kätte mõne päeva jooksul.

2.5. Lapse lahkumine asenduskodust

Pere ja asenduskodu personal arutavad lapse asenduskodust lahkumist ja korraldavad selle. Pere saab lapse asenduskodust lahkumisel kaasa tema pildid, joonistused ja teised lapsele olulised esemed, samuti teabe lapse vaktsineerimiste kohta. Asenduskodu juhataja annab perele kontaktid, kellega asenduskodust vajadusel edaspidi suhelda (juhataja või lapse usalduskasvataja). Teada on vaja ka lapse perearsti kontaktandmeid.

Asenduskodule

- Arutage perega, kas ja kuidas toetada lapse kontakte asenduskodusse jäävate, lapsele oluliste inimestega (tugiisik, hea sõber, õpetaja, usalduskasvataja).
- Julgustage peret vajadusel küsima asenduskodust abi või täiendavat teavet lapse kohta.

Lapsendajatele

- Võta aega lapse toetamiseks, kui ta asenduskodust lahkub.
- Tea, et asenduskodu on olnud lapsele oluline koht ja seal on talle lähedaseks saanud inimesed (töötajad ja teised lapsed).
- Küsi kasvataja(te)lt lapse harjumuste kohta (söömine, magamine, riietumine jne).
- Pea oluliseks asju, mida laps asenduskodust kaasa saab.
- Lepi kokku edaspidine suhtlemine asenduskoduga.

2.6. Vastsündinu lapsendamine

Vanema nõusolek lapsendamiseks ei jõustu enne kaheksa nädala möödumist alates lapse sünnist. Enne vanema nõusoleku jõustumist ei saa lapsendamisavaldust kohtule esitada. Vanema nõusolekul võib lapse enne lapsendamiseks antud nõusoleku jõustumist anda hooldada teda lapsendada soovivale isikule (PKS § 152 lg 2).

Kaheksa nädala pikkune periood enne lapsendamist on eelkõige lapse, kuid ka bioloogiliste vanemate ja lapsendajate huvides, et vältida edaspidiseid probleeme. Kohalik omavalitsus (lapse eestkostja) peab põhjalikult uurima, kas vanem on oma otsuses kindel (notariaalne nõusolek lapsendamiseks) ning suunama vanema vajadusel nõustaja vastuvõtule. Samuti tuleb kaaluda kõiki variante sugulaste seast hooldaja leidmiseks (nt vanavanemad). Üheks äraandmise põhjuseks on naiste sünnitusjärgne depressioon ja naine võib vajada aega sellest toibumiseks.

Sotsiaalkindlustusamet on kohustatud vanemat nõustama, kes annab nõusoleku lapse lapsendamiseks. Tavaliselt teatab sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja vastsündinu lapsendamise võimalusest siis, kui tema käes on bioloogiliste vanemate notariaalselt kinnitatud nõusolek lapsendamiseks.

Vastsündinu abistamiseks on kaks võimalust:

- Lapsendajad kohtuvad lapsega sünnitusmajas ja võtavad ta enda juurde hooldamisele kuni lapsendamise otsustamiseni kohtus. Lapse ülalpidamiskohustus tekib lapsendajatel hetkest, mil laps nende juurde elama asub. Siinkohal peab lapsendaja olema valmis selleks, et lapsendamist ei toimu.
- Beebi läheb turvakodusse ja lapsendajad võivad teda seal külastada. Laps saab koju pärast lapsendamismääruse jõustumist.

3. PÄRAST LAPSENDAMIST

3.1. Lapsendamisjärgsed toimingud

3.1.1. Kohtumäärus

- Lapsendaja saab määruse kätte kohtu kantseleist mõne päeva jooksul pärast lapsendamise kohtuistungit. Kohtumäärus jõustub kättesaamise hetkest.
- Kohtu kantselei saadab jõustunud kohtumääruse lapse sünnijärgsesse perekonnaseisuametisse, kus tehakse kanne rahvastikuregistrisse. Lapsendaja võib määrusega ka ise oma elukohajärgse perekonnaseisuameti poole pöörduda.
- Rahvastikuregistris avatakse lapsele n-ö uus lehekülj lapsendajate kohtuavalduses märgitud andmetega.

3.1.2. Lapse isikukood

Lapsendaja võib muuta lapse isikukoodi nelja viimast numbrit. Isikukoodi muutmisel on praktika piirkonniti erinev:

- Lapsendaja märgib lapsendamise avalduses kohtule, et soovib lapse isikukoodi muuta. Kohtunik märgib selle kohtumääruse resolutsiooni.
- Kui kohtunik seda ei tee, peavad lapsendajad pöörduma kirjaliku avaldusega lapse sünnijärgse maavalitsuse poole.

Lapse sünnikohta ja -aega muuta ei saa.

3.1.3. Lapse sünnitõend

(Eesti perekonnaseisuasutuses registreeritud sünni tõend)

- Kui lapsendajad soovivad lapse sünnitõendit, väljastatakse see lapsendajate elukohajärgsest perekonnaseisuametist.
- Tulenevalt perekonnaseisutoimingute seadusest peavad riigi ja kohaliku omavalitsuse asutused ja teised avaliku ülesande täitjad lähtuma rahvastikuregistrisse kantud andmetest ega tohi nõuda väljavõtte esitamist.

3.1.4. Lapse perearst

Pöörduge oma perearsti poole või leidke uus sobiv perearst lapse kandmiseks perearsti nimistusse (soovivald säilitage olemasolev tervisekaart).

3.1.5. Lapsendamishüvitis

- Alla kümne aasta vanuse lapse lapsendajal on õigus saada ravikindlustuse seaduse järgi lapsendamislehe alusel hüvitist 70 kalendripäeva eest. Lapsendamisleht kirjutatakse välja kohtumääruse alusel lapse perearsti poolt 70 kalendripäevaks alates lapsendamise kohtumääruse jõustumise päevast. Lapsendamis-

puhkust saab kasutada ainult alates lapsendamise kohtumääruse jõustumise päevast, hiljem seda välja võtta ei saa.

- Lapsendamishüvitise maksab lapsendamislehe alusel välja haigekassa.
- Lapsendamishüvitise arvutamisel võetakse aluseks lapsendaja eelmise kalendriaasta keskmine sotsiaalmaksuga maksustatud tulu.
- Hüvitise taotlemisel tuleb silmas pidada, et lapsendamislehelt tuleb ilmsiks lapsendamise fakt (see, et hüvitist taotleb isik on lapsendanud), lapse andmeid seal kirjas ei ole.

3.1.6. Toetused

Sotsiaalkindlustusamet (pensioniametid) määravad kohtumääruse alusel peretoetused, lapsendamistoetuse ja vanemahüvitise.

- Toetusi saab taotleda kas isiklikult kohale minnes või riigiportaali kaudu ([peretoetuste taotlus](#)) taotledes.
- Vanemahüvitist on õigus taotleda kuni ühe aasta ja kuue kuu vanuse lapse lapsendamisel.

Kohalik omavalitsus võib maksta sünnitoetust. Selleks tuleb pöörduda valla- või linnavalitsuse sotsiaalnõuniku või lastekaitsetöötaja poole. Täpsemat teavet toetuste kohta saab kohaliku omavalitsuse kodulehelt.

3.1.7. Lasteaed ja kool

- Lasteaiakoha saamiseks või kooli vastuvõtmiseks tuleb teha avaldus lapse nimekirja panemiseks.
- Lasteaia ja kooli valik on lapsevanemale vaba. Haridusasutusse vastuvõtmiseks tuleb pöörduda valitud asutuse juhtkonna poole. Kui lapsendaja ei soovi panna last elukohajärgsesse lasteaeda või kooli, on tal selleks õigus (KELS § 27 lg 6 ja PGS § 83 lg 5). Arvestada tuleb sellega, et lasteaiajärjekorrad võivad olla pikad.

3.1.8. Kodakondsus

- Kui laps ei ole ühegi riigi kodanik, loetakse ta Eesti kodanikust lapsevanema taotlusel Eesti kodanikuks ja väljastatakse talle isikut tõendav dokument.
- Kui laps on mõne muu riigi kodanik, loetakse ta Eesti kodakondsuse omandanuks ja väljastatakse isikut tõendav dokument siis, kui ta on vabastatud teise riigi kodakondsusest. Seda tuleb teha enne lapsendamist.
- Kodakondsuse küsimuse lahendamiseks tuleks pöörduda lapsendajale sobiva politsei- ja piirivalveameti politseiprefektuuri kodakondsus- ja migratsioonibüroo poole.

Sotsiaalkindlustusametile

Soovitav on anda lapsendajale lapsendamisjärgseid toiminguid puudutav tekst trükitult ning selgitada, kuhu ja kelle poole on vaja pöörduda.

Teatage last esindavale kohalikule omavalitsusele ja asenduskodule lapsendamise kohtumääruse jõustumisest. Kiri ei tohi sisaldada andmeid lapsendaja kohta.

3.2. Lapse saabumine perre

Iga lapse saabumine perre on väga individuaalne ja sõltub paljudest erinevatest teguritest: lapse vanus, isiksuseomadused, eelnev elukogemus, lapsendajate valmisolek. Uue olukorraga kohanemine on järk-järguline protsess. Üks laps kohaneb uue elukorraldusega kiiremini, teine aeglasemalt. [Kuidas aidata lapsel kohaneda uue eluga lapsendajaperes. Lapse kohanemine peres.](#)

Lapsendajad peavad olema valmis peres toimuvateks muutusteks ja lapse arengu toetamiseks. Mõned näited:

Lapse võimalik seisund perre saabudes	Pere/vanemate seisund
<ul style="list-style-type: none"> • segadus (kõik on uus, teistmoodi kui seni – kuidas olla?) • kaotustunne (sõbrad jäid maha, kasvataja, kellega laps oli väga lähedane, on kaugel jne) • teadmatus ja ebakindlus (mis saab edasi?) • hirm asenduskodusse tagasiviimise ees • turvatunde puudumine (lapse senine peres elamise kogemus võis olla negatiivne) 	<ul style="list-style-type: none"> • pere peab teadvustama, et muutub kogu elukorraldus • väljapoole suunatud pereelu jääb tahaplaanile • muutused suhetes lähivõrgustikuga • lisapinged paarisuhtes • lisakulutused • olulised muudatused igapäevaelus (magamata ööd, füüsilise ruumi ümberkorraldamine)

Head ja turvalised suhted loovad soodsa pinnase kiindumuse tekkeks vanemate ja lapse vahel.

Mõned soovitused peredele muutustega toimetulekuks:

- Rahu perekonnas. Ära torma last kõigile näitama ja ära kutsu kohe külalisi!
- Laps vajab rutiini ja rituaale.
- Üks muudatus korraga.
- Suhtu austusega lapse minevikku.
- Selgita välja lapse harjumused, traditsioonid ja käitumismallid.
- Võta teadmiseks kõik positiivsed kogemused, mida laps võib olla kogunud bioloogilises peres või eelmistes hooldusperedes.
- Tee tööd ainult nende harjumuste, traditsioonide ja käitumismallide kiireks muutmiseks, mis ohustavad last ennast või teisi.
- Koosta muudatuste kohta plaan, mille realiseerimise käiku on kaasatud kogu teie pere.
- Pea meeles, et muudatuste tegemine nõuab aega.

3.3. Lapsendamissaladus

Tihti aetakse lapsendamissaladusest rääkides segamini kaks aspekti:

- lapsendamisest rääkimine lapsele ja lapsendajapere lähedastele;
- lapsendamissaladuse hoidmine ametnike, asenduskodutöötajate ja teiste isikute poolt, kes puutuvad lapsendajaga kogu protsessi jooksul kokku.

Bioloogilisel vanemal ei ole õigust saada informatsiooni lapse kohta pärast lapsendamist.

Lapsendamissaladus on lapsendamise kohtueelse ja kohtumenetlusega seonduvad teave ja andmed, sealhulgas lapsendamise fakt, millest võib järeldada, et laps on lapsendatud, vanemad on lapse lapsendanud või vanem või eestkostja on andnud lapse lapsendada. Lapsendamissaladuse eesmärk on tagada lapse, vanema ja lapsendaja eraelu kaitse, vältida soovimatut sekkumist ning diskrimineerimist päritolu või millegi muu põhjal (PKS § 164 lg 1).

Isik, kes teab lapsendamissaladust, ei tohi seda avaldada, kui selle avaldamine ei ole vajalik avalikes huvides (PKS § 164 lg 2).

Justiitsministeeriumi avaliku õigluse talitluse juhataja Indrek Niklus:

“Avalik huvi on määratlemata õigusmõiste, mille seadusandja lülitab õigusnormi koosseisu seetõttu, et soovib panna normi rakendamise teatud aspektid kohtu otsustada. Seda kasutatakse enamasti siis, kui soovitakse normi rakendamist siduda väärtushinnanguga, kuid seaduse loomise hetkel ei ole võimalik anda vajalikke näpunäiteid selliste väärtushinnangute andmiseks. PKS § 164 lõikes 2 ongi termin „avalik huvi” sees just sel põhjusel, et seadusandja ei saa välistada olukorda, milles võib lapsendamise saladuse avaldamine olla vajalik. Üks näide, mis võiks olla selliseks avalikuks huviks, on abielud lähisugulaste vahel, mis on meie ühiskonna traditsioonide ja muude töökspidamiste kohaselt lubamatud. Andmete väljastaja peab hakkama igal üksikul juhtumil hindama, kas lapsendamissaladuse avaldamine taotleb lähisugulaste abielu ärahoidmist.”

Lapse uued isikuandmed on bioloogilise vanema eest salajased juhul, kui vanem on andnud nõusoleku isikuliselt määramata lapsendajale lapsendamiseks (PKS § 164 lg 3).

Pere peab saama ise otsustada, millal ja kellele ta lapsendamisest räägib. Kõige vajalikum on sellest rääkida perearstiga, lähisugulastega ja vahel ka lasteaia- või kooliõpetajaga.

Laps peab teadma fakti, et ta on lapsendatud. Samuti peab ta saama teavet oma bioloogiliste vanemate ja õdede-vendade kohta. Millal ja kuidas seda teha, peab jääma iga lapsendaja enda otsustada. Üldine seisukoht on, et mida varem, seda parem. Kui laps selle teadmise üles kasvab, ei teki tal hiljem küsimusi, millele on raske vastata. Täiskasvanuna on lapsendatul õigus saada teavet oma päritolu kohta. Põhiküsimuseks on see, millal ja kuidas lapsele tema päritolust rääkida – selles osas on vaja teha selgitustööd nii nõustamiste, koolituste, meedia kui ka kodulehe kaudu.

Lapsendajale

Alaealisel lapsendatul lapsendaja nõusolekul või täisealisel lapsendatul on õigus saada sotsiaalkindlustusametilt teavet lapsendamise fakti kohta. (PKS § 164 lg 6).

Kust ma tulin, kuidas ma sündisin? Neid küsimusi esitab laps tavaliselt juba paariaastaselt. Lapsendajaperesse tulekut on vaja selgitada järk-järgult vastavalt lapse vanusele. Tavaliselt küsivad lapsed lapseootel naisi nähes: „Emme, kas mina kasvasin ka sinu kõhus?” Kui ta kuuleb, et kasvas enne perretulekut ema südames, ei ärata see väikelapses mingit võõristust. Igatahes on see läbinisti aus vastus. Mõistagi ei jää ka üksikasjalikumad küsimused tulemata ning ühel heal päeval tahab laps kõhust ja südamest sündimise kohta selgust saada. Tavaliselt ei jäta ta siis küsimata: „Kas te ikka olete minu päris vanemad?”

Lapsele on vaja rääkida tõtt, sest ausate suhete puhul on emotsionaalne pinge väiksem või puudub sootuks. Kõige tähtsam on lapsevanema enda valmisolek sel teemal rääkimiseks. Soovitav on rääkida tõtt võimalikult vara. Mida varem vanem lapsele tema saamise lugu räägib, seda paremini kasvab laps ise sellesse mõttesse sisse. Raskeks võib osutuda aeg, kui laps on saanud kaheksa-aastaseks – siis on lapsendajapere jõudnud etap-
pi, kus ta soovib lapse päritolu unustada, aga laps tahab just selles vanuses vastavat teavet saada.

3.4. Lapsele lapsendamisest rääkimine (lapsendajate soovitusel)

- Parim viis on oma loo rääkimine – iga pere lugu on eriline ja imeline, peaaegu nagu muinasjutt.
- Perealbumit või lapse albumit vaadates.
- Lastekodu külastades.
- Kui lähikonnas sünnib beebi.
- Kui lapsel tekib küsimus, kust lapsed tulevad.
- Enne lastekollektiivi minekut, et laps mujalt ei kuuleks.
- Kui laps ise küsib.
- Vastavateemalist filmi vaadates (nt multifilm “Jussi õe saladus”).
- Vastavasisulist raamatut lehitsedes (nt “Minu pildialbum. Marta lugu” või “Mudilane Mummu ja tema perekond”).
- Kindlasti positiivselt, lihtsalt ja loomulikult.
- Võib öelda, et otsisime ja leidsime teineteist.
- Selgitada lapsele, et lapse saamine lastekodust on üks võimalus, normaalne viis last saada.
- Vastata lapse selleteemalistele küsimustele ausalt.
- Soovitav on kasutada abimaterjale – fotod, filmid, raamatud jne.
- Väikesele lapsele rääkida mänguliselt, mängides.
- Vanematest rääkimisel kasutada positiivset olemasolevat infot.

Rääkida tuleks nii palju kui vajalik ja nii vähe kui võimalik. Ehk tähtsamgi sellest, kuidas, millal ja milliste sõnadega täpselt lapsele asja selgitada on lasta tal tunda armastust, hoolimist, kodu turvalisust. See annab kindlustunde ja aitab rohkem kui mistahes sõnad. [Emme, kas ma tulin sinu kõhust?](#), [Minu pildialbum](#), [Mudilane Mummu](#), [Elamiseks mõeldud elu](#), [gruupinõustamised](#)

3.5. Lapsendamise kehtetuks tunnistamine

Kohus võib tunnistada lapsendamise kehtetuks, kui see on toimunud ilma lapsendaja avalduseta või lapse või ühe vanema nõusolekuta.

Avaldus või nõusolek on kehtetu, kui:

- avaldaja oli avalduse esitamise ajal otsusevõimetu;
- avaldaja teovõime oli piiratud ja puudus eestkostja asjakohane nõusolek või kui nõusoleku on andnud alla kümneaastane laps isiklikult;
- avaldaja ei teadnud, et tegemist on lapsendamisega, või teadis, kuid ei soovinud esitada lapsendamisavaldust või anda lapsendamiseks nõusolekut, või kui lapsendaja on eksinud lapsendatava isikus või lapsendatav on eksinud lapsendaja isikus;
- avaldajat on kallutatud tahteavaldust tegema pettusega oluliste asjaolude suhtes;
- avaldajat on kallutatud tahteavaldust tegema ähvarduse või vägivaldiga mõjul;
- lapsendamisavaldus on kohtule esitatud enne kaheksa nädala möödumist lapse sünnist (PKS § 166).

Lapsendamise kehtetuks tunnistamise õiguslikud tagajärjed:

- Lapsendamise kehtetuks tunnistamise õiguslikud tagajärjed tekivad kehtetuks tunnistamise hetkest. Kui lapsendaja või laps on taotlenud lapsendamise kehtetuks tunnistamist ja kohus rahuldab taotluse pärast taotleja surma, on kehtetuks tunnistamisel samasugused õiguslikud tagajärjed, kui lapsendamissuhe oleks kehtetuks tunnistatud nimetatud isiku eluajal.
- Lapsendamise kehtetuks tunnistamisega lõpeb lapse ning tema alanejate sugulaste ja seniste sugulaste lapsendamisest tulenenud sugulussuhe ning sellest tulenevad õigused ja kohustused.
- Lapsendamise kehtetuks tunnistamisega taastub lapse ning tema alanejate sugulaste ja veresugulaste sugulussuhe ning sellest tulenevad õigused ja kohustused, välja arvatud vanema hooldusõigus.
- Kohus annab bioloogilistele vanematele lapse hooldusõiguse tagasi niivõrd, kui võrd see ei ole vastuolus lapse huvidega, või määrab lapsele eestkostja või erieestkostja (PKS § 170).

3.6. Lapsendatu bioloogiliste sugulaste otsimine

- Alaealisel lapsendatul lapsendaja nõusolekul või täisealisel lapsendatul on õigus saada sotsiaalkindlustusametilt teavet lapsendamise fakti kohta (PKS § 164 lg 6).
- Lisaks käesoleva paragrahvi lõikes 6 nimetatule on alaealisel lapsendatul lapsendaja nõusolekul või täisealisel lapsendatul õigus saada sotsiaalkindlustusametilt teavet oma bioloogiliste vanemate, vanavanemate ning õdede ja vendade kohta, kui nimetatud isikud on andnud nõusoleku vastava teabe avaldamiseks. Kui nõusolekut teabe avaldamiseks ei anta, annab maavalitsus teavet eelnimetatud isikute kohta ulatuses ja viisil, mis ei võimalda tuvastada lapsendatu bioloogilisi vanemaid, vanavanemaid, õdesid või vendi, kes ei ole teabe avaldamiseks nõusolekut andnud (PKS § 164 lg 7).
- Kui lapsendatu soovib saada teavet oma alaealise lapsendatud bioloogilise õe või venna kohta, on õelt või vennalt käesoleva paragrahvi lõikes 7 nimetatud nõusoleku küsimiseks vajalik lapsendaja eelnev nõusolek (PKS § 164 lg 8). Teabe saamiseks peab pöörduma sotsiaalkindlustusameti poole.

---

4. PERESISENE LAPSENDAMINE

Peresiseseks lapsendamiseks nimetatakse abikaasa lapse lapsendamist. Peresise lapse lapse korral tuleb kõikide asjasse puutuvate isikute huvisid põhjalikult kaaluda, seades esikohale lapse huvid. Sageli suhtutakse sellesse kui perekonnanime muutmisse, kuid ka peresisesel lapsendamisel on pöördumatud õiguslikud tagajärjed ning lapsendamise muudetakse lapse identiteeti. Alates lapsendamise kohtumääruse jõustumisest kehtivad lapsendajale kõik bioloogilise vanemaga võrdsed õigused ja kohustused. Lapsendaja kantakse lapse vanemana rahvastikuregistrisse.

Peresiene lapsendamine on enam õigustatud nn vallaslaste puhul ning sel juhul paraneb lapsendamise lapse sotsiaalne staatus. Lapse perekonnanime saab muuta perekonnaseisuamet last lapsendamata.

Millest alustada?

Lapsendamissooviga tuleb pöörduda elukohajärgse sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja poole esmaseks nõustamiseks. Lastekaitsetöötaja selgitab esimesel kohtumisel lapsendajale ja lapse vanemale nende õigusi ning lapsendamise õiguslikke tagajärgi. Vestluse käigus peab selguma lapsendamise motiiv. Seejärel täidab lapsendaja lapsendamise taotluse.

Vanemate nõustamine

Sotsiaalkindlustusamet on kohustatud nõustama vanemat, kes soovib anda nõusolekut oma lapse lapsendamiseks, selgitades talle muuhulgas tema õigusi ja kohustusi ning lapsendamise õiguslikke tagajärgi (PKS § 152 lg 2).

Millist last saab peresiseselt lapsendada?

Peresiseselt saab lapsendada last (kuni 18-aastast), kui:

- isa kanne sünniaktis (rahvastikuregistris) puudub, nn vallaslaps, kelle vanem on surnud;
- vanem on andnud nõusoleku lapsendamiseks;
- vanem on kehtvalt võimetu avaldust esitama;
- kui vanema viibimiskoht on kehtvalt teadmata;
- kui vanemalt on lapse hooldusõigus PKS § 135 alusel täielikult ära võetud.

Lapsendaja sobivuse hindamine

Hindamine toimub kodukülastuse, pereuuringu ja kogutud dokumentide põhjal. Kodukülastuse ja pereuuringu (vt teemad eespool) teeb sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja.

Avalduse esitamine kohtule

Sotsiaalkindlustusamet kogub vajalikud dokumendid ja esitab need koos lapsendajate avaldusega kohtule. Tulenevalt tsiviilkohtumenetluse seadustikust esitatakse avaldus kohtule lapsendatava elukoha järgi.

Dokumentide loetelu:

- ärakiri lapse sünnitõendist (sünnitunnistusest);
- teave lapse tervisliku seisundi kohta;

- dokument, millest nähtub, et last võib lapsendada, nt viide kohtulahendile vanema hooldusõiguse täieliku äravõtmise kohta, vanema surmatõend, vanema nõusolek lapsendamiseks vms;
- lapse nõusolek lapsendamiseks (alates kümnendast eluaastast);
- lapsendaja isikut tõendav dokument;
- teave lapsendaja tervisliku seisundi kohta;
- ärakiri lapsendajate abielutõendist;
- karistusregistri tõend lapsendaja kohta;
- teave lapsendaja varalisest seisundist;
- kokkuvõtte lapsendada sooviva isiku elamistingimustest;
- pereuuringu kokkuvõtte;
- riigilõivu tasumise maksekorralduse koopia.

Kohus teavitab osapooli kohtuistungi toimumise ajast. Enamasti toimub lapsendamise kohtuistung mõne nädala kuni kuu jooksul.

Lapsendamise kohtuistung

Kohus kuulab lapsendamise asjas avaldaja reeglina isiklikult ära. Vajadusel kaasab kohus lapse tema nõusoleku küsimiseks. Lapsendamise kohtuistung on kinnine. Istungil osalevad kohtunik, istungisekretär, lapsendajad, vajadusel laps, sotsiaalkindlustusameti esindajana sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötaja. Sotsiaalkindlustusamet esitab kohtule andmed avaldaja tervise, varalise seisundi ja eluaseme kohta ning arvamuse selle kohta, kas avaldaja on suuteline last kasvatama, tema eest hoolitsema ja teda ülal pidama.

Kohtumäärus

Määrus lapsendamisotsuse kohta jõustub selle lapsendajale kättetoimetamise hetkest. Tavaliselt saab lapsendaja määruse kohtu kantseleist kätte mõne päeva jooksul. Lapsendamise määruse saadab kohus ühe kuu jooksul sellele perekonnaseisuametile, kus lapse sünd on registreeritud. Perekonnaseisuamet teeb jõustunud kohtumääruse alusel kande rahvastikuregistrisse.

Lapse sünnitõend

- Vajadusel väljastab lapsele uue sünnitõendi lapse elukohajärgne perekonnaseisuamet.
- Sünnitõendi väljavõtmine ei ole vajalik, sest tulenevalt perekonnaseisutoimingute seaduse § 15 lg 8 kohaselt riigi ja kohaliku omavalitsuse asutused ja teised avaliku ülesande täitjad peavad lähtuma rahvastikuregistrisse kantud andmetest ega tohi nõuda väljavõtte esitamist.

---

5. RAHVUSVAHELINE LAPSENDAMINE

Rahvusvaheline lapsendamine on ajalooliselt alguse saanud peaasjalikult Teise maailmasõja järgses Euroopas. Sõjakeerises vanematest lahutatud või orvuks jäänud lapsed leidsid kodu riikides, mis sõjast vähem räsitud olid, nii lapsendati Kesk-Euroopast ja Saksamaalt lapsi Inglismaale. Samal ajal sattusid Soome lapsed Talvesõja eest ära saadetutena Rootsi ja Norrassa, kus nad hiljem enamikus lapsendati. Soome oli muuseas veel 1960. aastatel riik, mis peasjalikult loovutas oma lapsi teistele Põhjamaadele. Toonane lapsendamine oli paljuski praktiline vajadus, milles perede soovid ja vajadused ei mänginud veel suurt rolli.

Tõeliselt pöördeline areng toimus tegelikult eelmise sajandi 60. aastatel, kui muutus trendiks lapsendamine heategevuslikel kaalutustel. Rootsi, aga ka teised Euroopa maad, kus esmasünnitajate vanus oli kiiresti kasvanud, pörkusid kokku lastetusega, ning perede huvi lapsendada teistelt kontinentidelt kasvas kiiresti. Riigid ei olnud selliseks pöördeks valmis ning kahjuks muutus lapsendamine „äriks“ nii selles valdkonnas tegelenud organisatsioonide kui sihtriikides tegutsenud vahendajate jaoks. Kuna seadusega ei olnud mängureeglid fikseeritud, siis oli tavaline, et lennukile pandi hulgaliselt lapsi, kellele hakati alles uues elukohariigis peresid otsima või tõi pere korraga rohkem lapsi, et neid siis oma tuttavatele pakkuda.

Selline olukord oli riikide jaoks raske, sest reeglite kehtestamine tundus peredele ebaõiglane, vahendajatele aga ebamugav, mistõttu vaid pikkamööda suudeti saavutada kontroll olukorra üle.

Alates 1993. aastast, kui Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi juures allkirjastati rahvusvahelisel lapsendamisel riikide vahel laste kaitseks tehtava koostöö konventsioon, muutus rahvusvahelise lapsendamise maastik maailmas tervikuna kardinaalselt. Esmakordselt oli kokku võetud nii lapsendaja elukohamaa kui ka lapse päritoluriigi huvid ja vajadused nagu ka lapse ja lapsendaja pere huvid.

Konventsioon deklareeris, et lapsendamisel seatakse esikohale lapse huvid, et lapsendamise protsessis ei tohi olla materiaalse kasu saajaid, samuti anti ühinenud riikides kogu rahvusvahelise lapsendamise kontroll ühine misel riigi poolt nimetatud keskasutuse kätte. Siis tuli riigi keskasutusel anda rahvusvahelise lapsendamisega tegelevatele riikidele siseriikliku seadusandlusega määratud korras õigus tegutseda konkreetsetes maades lapsendamise eesmärgil. Haagi 1993. aasta konventsiooniga on tänaseks ühinenud 84 riiki, Eesti ühines 2002. aastal.

Siiski on nii, et mitte kunagi ei saavutata ideaalset eesmärki ning uued suunad rahvusvahelises lapsendamises on juba tulekul. Käivad tõsised arutelud, kui eetiline on kohelda arenenud heaoluühiskonnas pereta jäänud lapsi ühtviisi, aga arengumaades elavaid lapsi teisti. Kui lapse perest ilmajäämine on peaasjalikult pere vaesuse küsimuses, siis ei tohiks teda perest eraldada, vaid tuleks aidata perel toime tulla. Või kui pere ei oska lapsega toime tulla, siis tuleb teda õpetada ja isegi kui eraldamiseks on vajadus lapse turvalisuse tagamise kaalutlustel, siis säilitatakse lapse ja pere vahel kontaktid. Just nii käitume siin Euroopas, kuid samamoodi ei kohtle me lapsi Somaaliast, Vietnamist või mujalt. Kokkuvõttes küsime täna endalt siin Euroopas, kas lapsendamine, just rahvusvaheline, õigustab ennast ja on lapse parimates huvides. Soome kaalub avatud lapsendamise rakendamist, mis säilitaks lapse ja bioloogilise pere suhte. Lapsendamine, olgu siseriiklik või rahvusvaheline, on lapse jaoks drastiliste tagajärgedega. Muudetud saab tema identiteet (nimi, vanemad, kodakondsus), ta peab tulema toime uute lähedussuhete loomisega, olles veel kimpus kaotuse läbielamisega, mille tõi kaasa vanematest ja kodukohast eraldamine. Lisagem siis rahvusvahelise lapsendamise juurde paratamatult kuuluva elukohamaa, igapäevase suhtluskeelega, kultuuri, tihti ka usu jm vahetuse. Kas meie, täiskasvanud, kes omavad eneseusaldust, elukogemust ja palju muud toetavat, oleme selleks suutelised? Küll aga eeldame, et lapsed on. Lisaks veel usume, et oleme lähtunud lapse parimast huvist.

Rahvusvaheline lapsendamine tänases Eestis

Rahvusvahelist lapsendamist reguleerib riikidevahelises lapsendamises laste kaitseks tehtav Haagi konventsioon. Konventsiooni põhimõtted kajastuvad ka Eesti vabariigi perekonnaseaduses.

Lapsendamise korral on esikohal lapse ning seejärel lapsendada soovija huvid.

Perekonnaseaduse järgi võib Eestist välisriiki lapsi lapsendada ainult erandjuhtumina – siis, kui lapse eest ei ole võimalik Eestis vajalikul määral hoolitseda.

Eestist lapsendatakse lapsi välisriiki alates 1990. aastatest. Rahvusvaheline lapsendamine Eestist on toimunud enamasti USA-sse, Soome ja Rootsi. USA-ga lõppes koostööleping 2013. aastal, Soomega 2016. aastal.

Lapsendatud laste arv on aastatega vähenenud. Kui kümme-viisteist aastat tagasi lapsendati välismaale ligi 20 last aastas, siis viimasel kolmel aastal on välismaale lapsendatud keskmiselt 5-6 last. aastas.

Põhjuseks saab pidada Eesti sotsiaal- ja tervishoiusüsteemi tugevnemist viimase seitsme aasta jooksul, perest eraldatud laste vähenemist ning hooldusõiguse institutsiooni loomist 1. juulil 2010. aastal jõustunud uue perekonnaseadusega, mis annab võimaluse hooldusõigust piirata, kuid mitte täielikult ära võtta. Riigi eesmärk on eeskätt toetada lastega peresid ja ennetada võimalikke laste hooldusega seotud probleeme.

Eesti vabariigis korraldab rahvusvahelist lapsendamist sotsiaalkindlustusameti juurde loodud rahvusvahelise lapsendamise komisjon. Komisjoni tööd juhib ja lapsendamisele eelnevat kohtumenetlust Eestis korraldab sotsiaalkindlustusameti lastekaitse üksuse (osakonna) nõunik, kes on ühtlasi nimetatud komisjoni esimees.

Välismaale lapsendatakse lapsi, kellele ei ole olnud võimalik peret leida Eestist. Enamasti on need erivajadusega lapsed, kuueaastased ja vanemad lapsed ning õdede-vendade kooslused. Näiteks on siin väga raske leida sobivaid vanemaid lapsele, kel on HIV-viirus või C-hepatiit, samuti kahe- ja kolmeliikmelisele õdede-vendade kooslusele. Viimasel neljal aastal lapsendatud laste keskmine vanus on 6,4 aastat.

Eesti vabariigil on koostöökokkulepe rahvusvahelise lapsendamise korraldamise ja vahendamise osas sõlmitud Rootsi kuningriigi rahvusvahelise lapsendamise keskasutuse (MFoF, endine MIA) poolt akrediteeritud ja Eesti vabariigi sotsiaalkindlustusameti poolt tunnustatud agentuuriga. Eestil on pikaajaline koostöö Rootsi Adoptisoncentrumiga, kes omab litsentsi lapsendamiseks Eestist. Rootsi on heaoluühiskond, mis kultuuriliselt ja ühiskondlike normide poolest sarnaneb Eestiga. Sotsiaalsüsteem on tugev ja riik on lapsekeskne. Rootsis lapsendamise teel vanemaks saada soovijate ettevalmistusprogrammid on väga põhjalikud ja mahukad, läbi- ja tuleb nõustamised-koolitused. Rootsis pakub lapsendamisele eelneva ja järgneva protsessiga seonduvaid nõustamisvõimalusi enamasti lapsendamist korraldav agentuur.

Rootsi pered, kes valmistuvad vanemateks saama lapsendamise kaudu, teevad ettevalmistusi mitte ainult vaimselt ja hingeliselt, vaid ka olmeliselt. Sageli laiendavad pered eluruume, koolitakse suuremasse majja ainult selleks, et perre saabuval lapsel oleks kõik võimalused arenguks ja kasvamiseks. Enamasti lapsendamise teel vanemateks soovivad pered on neljakümne-aastases eluaastates, kõrgharidusega ja majanduslikult hästi kindlustatud rootslased, kellel loomulikult teel vanemaks saamine ei ole õnnestunud.

Lapse lapsendamine välismaale saab toimuda ainult siis, kui lapse päritoluriik on veendunud, et lapsele ei ole tema kodumaalt peret võimalik leida ja lapsendamine välismaale annab lapsele püsiva perekonna ja vastab selle konkreetse lapse parimatele huvidele.

Rahvusvahelised nõuded, mis käsitlevad riikidevahelist lapsendamisjärgset informatsiooni vahetamist lapse kohanemise kohta uues keskkonnas on reguleeritud nii konventsiooni kui omavahelise kokkuleppega. Rootsi täidab neid nõudeid lausa piinliku täpsusega. Järeleporteid saadetakse peale lapse uude koju saabumist kuni 36 kuu jooksul kokku 5 tükki. Esimene raport saadetakse kohe pärast lapsendamise protsessi lõppu selle kohta, kuidas möödus reis uude koju ja esimene uues kodus magatud öö.

Lapsendamine on tänapäeval järjest loomulikum lastega pere loomise vorm. Lapsed, kes on oma hooldajatest ilma jäänud, saavad lapsendamise kaudu omale arenguks vajaliku armastuse ja toe vanemate näol, kes soovivad vanemateks saada ja olla, kuid kellel bioloogilisel teel ei ole see võimalik. Lapsendamise loomulikkust näitavad ka Rootsis tehtud uuringud: lapsendamine, kui püsiv (hooldus)suhe (vanema-lapse vastastikused õigused ja kohustused) tagab tervema ja ühiskonnas toimetulevama isiku väljakujunemise. Teised asendushoolduse korraldamise vormid (lepingu alusel peres hooldamine ja institutsionaalne hooldus) seda täielikult ei taga. Kõige kehvemini on Rootsi uuringute kohaselt läinud lepingu(te) alusel pere(de)s hooldamisel olnud lastel.

Arvestades rahvusvahelise lapsendamise maailma trende, ei ole võimatu, et Eestist, mis oli aastaid n-ö doonormaa ehk laste päritolumaa, saab healuriik, mis lapsendab lapsi vähemkindlustatud riikidest. Konventsiooni kohaselt saab vastav koostöö alata kahe riigi keskasutuste poolt akrediteeritud ja tunnustatud agentuuride kaudu.

Tingimusteta armastust soovides,

Ly Rüüs,

sotsiaalkindlustusameti lastekaitse osakonna nõunik, rahvusvahelise lapsendamise komisjoni esimees

---

6. LAPSENDAMIST REGULEERIVAD ÕIGUSAKTID

- lastekaitseseadus
- ÜRO lapse õiguste konventsioon
- perekonnaseadus
- kodakondsuse seadus
- nimeseadus
- perekonnaseisutoimingute seadus
- ravikindlustuse seadus
- riikidevahelises lapsendamises laste kaitseks tehtava koostöö konventsiooniga ühinemise seadus (Haagi konventsioon)
- perehüvitiste seadus
- sotsiaalhoolekande seadus
- tsiviilkohtumenetluse seadustik
- töölepingu seadus
- haldusmenetluse seadus
- Eesti vabariigi ja Vene föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades
- sotsiaalkaitseministri määrus "Lapsendamise ettevalmistamise käigus läbiviidavad kohustuslikud toimingud ja nende sisu, lapsendamise sooviavalduses esitatavate andmete loetelu ja sotsiaalkindlustusameti kogutavate dokumentide loetelu"

---

7. KASUTATUD LÜHENDID

- KELS – koolieelse lasteasutuse seadus
- NS – nimeseadus
- PKS – perekonnaseadus
- PGS – põhikooli- ja gümnaasiumiseadus
- SHS – sotsiaalhoolekande seadus
- TsMS – tsiviilkohtumenetluse seadustik